

формализованных способов принятия управленческих решений. Принятие управленческого решения рассматривается как процесс, состоящий из трех стадий: подготовка решения, принятие решения и реализация решения. Управленческое решение представляет собой выбор альтернативы, осуществленный руководителем в рамках его должностных полномочий и направленный на достижение целей организации. Управленческое решение является основным и наиболее эффективным средством воздействия субъекта управления на управляемый объект. В рамках функции управления административного менеджмента осуществляется документальное оформление, координация и контроль на всех этапах процесса принятия управленческого решения.

Хозяйствование – это ведение, управление, руководство хозяйством [2]. В рамках административного менеджмента под хозяйствованием понимается процесс обеспечения и поддержания в рабочем состоянии имущественных и неимущественных фондов предприятия. В отличие от общего управления, где планирование наряду с организацией, мотивацией и контролем выступает функцией, в административном менеджменте оно является инструментом, с помощью которого упорядочиваются его составляющие. Планирование – обязательная предпосылка успешной реализации любого делового начинания организации. Как инструмент управления планирование является процессом подготовки на перспективу решений о том, что, кем, как, когда должно быть сделано.

Путем выделения административного менеджмента из общего управления мы определили его как инструмент влияния в общем управлении, который способствует достижению намеченных целей и является необходимым и достаточным условием для получения ожидаемого результата.

Таким образом, было определено, что:

1) административный менеджмент является элементом общего управления и выполняет функции администрирования, управления и хозяйствования, используя определенный набор их составляющих.

2) составные элементы административного менеджмента находятся в тесной взаимосвязи и взаимозависимости: каждая из них рассматривается в сочетании с контролем, в то время как сам контроль находится под воздействием системы мотивации и полномочий распорядительства, а без них невозможен процесс принятия управленческих решений.

3) инструментом упорядочения всех административных действий и выполнения функций административного менеджмента является планирование, которое обеспечивает непротиворечивость, релевантность, точность, достоверность, своевременность, интерпретируемость и доступность всех входящих параметров.

Литература

1. Адміністративний менеджмент: навч. посібник / Л.Ю. Гордієнко, Л. Г. Шемаєва. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 212 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
3. Гараедаги Дж. Системное мышление: Как управлять хаосом и сложными процессами: Платформа для моделирования архитектуры бизнеса / Дж. Гараедаги; пер. с англ. Е. И. Недбальская; науч. ред. Е. В. Кузнецова. – Минск: Гревцов Паблишер, 2007. – 480 с.
4. Новіков Б.В. Основи адміністративного менеджменту: навч. посібник / Б.В. Новіков, Г.Ф. Сініок, П.В. Круш. – К. Центр навчальної літератури, 2004. – 560 с.
5. Управление – это наука и искусство / А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд. – М.: Республика, 1992. – 351 с.

330.16:502.1

*Петрушенко М.М., к.е.н., доцент,
Сумський державний університет*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНСЕНСУСУ

Протягом останніх років в Україні актуальні випадки виникнення конфліктних ситуацій, що пов'язані з природними ресурсами та довкіллям загалом. Оскільки дана тенденція постійно загострюється, екологічні конфлікти та їх наслідки розростаються та потенційно набувають

антагоністичного характеру (суперечки щодо прав власності на земельні ресурси, несанкціонованого зменшення рекреаційних територій під забудову, вирубки лісу, невідповідної санітарним нормам якості питної води та води у річках тощо), – необхідні науково обґрунтовані організаційно-економічні заходи щодо їх упередження та регулювання.

Тематика еколого-економічної безпеки, природних і техногенних катастроф, останнім часом – екологічних, в тому числі природно-ресурсних конфліктів є затребуваною вітчизняною економічною наукою. Проте останнє знаходить своє відображення частіше в працях закордонних вчених, зокрема, в роботах [1-7].

Використовуючи даний досвід, ураховуючи специфіку вітчизняних еколого-економічних, а також пов'язаних із ними політичних, соціо-культурних, географічних та інших чинників розвитку суспільства, – необхідно розвивати як теоретико-методологічну, так і науково-практичну сфери досліджень екологічних конфліктів.

Зокрема, більш глибокого аналізу потребують питання управління екологічними конфліктами, в тому числі такі методи як правові санкції, ведення переговорів, згладжування проблеми, компроміс тощо, а також досить особливий для практики економіки природокористування метод прийняття управлінських рішень – екологічний консенсус.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та формуванні організаційно-економічного механізму екологічного консенсусу в контексті проблеми розв'язання екологічних конфліктів.

Своїм існуванням консенсуси завдячують конфліктам. В широкому розумінні конфлікти є гострими протиріччями між щонайменше двома сторонами (суб'єктами, об'єктами, явищами, складовими механізму тощо), які можуть мати будь-яку природу. Екологічні конфлікти – як конфлікти, спричинені взаємозв'язками конфліктуючих сторін із природними ресурсами (природно-ресурсні конфлікти [8]) та умовами навколишнього природного середовища, – можна розглядати, по-перше, з біологічного погляду (конфлікти між живими організмами та середовищем їх існування), по-друге, – з погляду соціального (конфлікти між людьми, групами людей та навколишнім до них природним середовищем). У даній роботі ми досліджуємо соціальні екологічні конфлікти; конкретніше – економічні та організаційні аспекти даних конфліктів.

В роботі [9] зазначається, що з теоретичного погляду соціальний конфлікт як один із видів соціальних відносин, що пронизує економічну, політичну, екологічну та інші сфери людської діяльності, – розкривається при співвіднесенні його з поняттями «співробітництво» та «згода» («консенсус»), без яких неможливий «соціальний порядок».

При цьому існує два основні підходи до визначення ролі соціальних конфліктів у житті суспільства: по-перше, в ідеологізованих інтерпретаціях соціальних відносин конфлікт є небажаним “моментом” соціальної практики. І тому він має бути усунений будь-якими засобами, що призведе до гармонізації соціальних відносин – ідеального стану життя без боротьби. По-друге, в реалістичних інтерпретаціях конфлікт є перманентним компонентом суспільного життя, включеним в структуру співробітництва, яке, як передбачив класик менеджменту П. Друкер [10, с. 186-189], постає в XXI столітті однією з ключових ланок успішної організації.

Отже, соціальні конфлікти та, зокрема, конфлікти екологічні об'єктивно існують у житті суспільства; їх не можна та не завжди потрібно повністю усувати, проте існує необхідність управління екологічними конфліктами: по-перше, в разі загрози збільшення масштабу конфлікту до розмірів кризи, війни чи колапсу; по-друге, в разі розгортання антагоністичних дій між конфліктуючими сторонами (людське життя не піддається кількісним оцінкам); по-третє, в разі необхідності оптимізації взаємовідносин в рамках конфлікту, якщо відповідні управлінські заходи будуть економічно обґрунтованими. Зокрема, в роботі [3, с. 13] зазначається наступне: «мир не позбавлений конфлікту, проте він має творчі альтернативи відповідей на конфлікт».

Окрім того у роботі [11] В.І. Вернадський наголошує на рівності людей як живих істот як об'єктивній характеристиці історичного розвитку: «геологічний еволюційний процес відповідає біологічній рівності всіх людей...Неможливо безкарно йти проти принципу єдності всіх людей як закону природи».

Отже, як зазначалося вище, і на теоретичному, і на практичному рівнях не слід недооцінювати останній із елементів у взаємозв'язку «конфлікт – співробітництво – консенсус». На наш погляд, у структурі механізму управління екологічними конфліктами поряд із такими методами як втеча від конфлікту, компроміс [5, с. 277-300], ведення переговорів [4], судовий розгляд, посередництво, зокрема, арбітраж [3, с. 18-19] тощо слід також збільшити діапазон застосування саме консенсусу як оптимізаційного методу прийняття управлінських рішень, найбільш

наближеного до принципу парето-оптимальності. І перш ніж перейдемо безпосередньо до аналізу економічних і організаційних аспектів даного методу, розглянемо “консенсус” у його поняттєво-термінологічному контексті.

Отже, консенсус [12] – збіг думок; при цьому під принципом консенсусу розуміється одноголосне прийняття рішень усім учасниками наради, конференції тощо. В свою чергу, з економічного погляду [13], консенсус розглядається як домовленість, згода з приводу умов здійснення операції, діяльності, в яких зацікавлені декілька сторін.

При узагальненні класичних поглядів на сутність консенсусу, зокрема, ідей Макса Вебера [14], в роботі [15] зазначається, що консенсус має місце, коли очікування відносно поведінки інших людей є реалістичними, оскільки вони приймають такі очікування в якості значущих для них самих, навіть без чітко вираженої згоди; з політекономічного погляду консенсус є сукупністю параметрів, що визначають рамки економічно можливих і політично прийнятних рішень.

Під екологічним консенсусом ми пропонуємо розуміти метод досягнення єдиної згоди, одноголосного прийняття рішень усіма сторонами екологічного конфлікту, максимально наближений до принципу парето-оптимальності.

Дослідимо організаційно-економічні аспекти екологічного консенсусу в контексті теорії прийняття управлінських рішень. Згідно з роботою [16], консенсусне (консенсус – від лат. *sum* – сумісно і *sentire* – мислити, відчувати) прийняття рішень передбачає прагнення та досягнення згоди в групі учасників, що приймають рішення; згода кожного з учасників і розгляд індивідуальних заперечень не обов'язкові. Результатом такого процесу є так зване “консенсусне рішення”, а також його соціально-економічні, екологічні, політичні та ін. наслідки. При цьому розподіл уваги до специфіки консенсусного прийняття рішень знаходимо в наступних аспектах:

– цілі консенсусу: пошук згоди між конфліктуючими сторонами; прагнення сумісності при здійсненні внеску в загальну пропозицію та проєкції її в рішення, що максимально відповідає інтересам усіх учасників конфліктної ситуації; досягнення співпраці між учасниками в напрямку оптимального рішення для всіх учасників конфлікту та окремо кожного з них; установлення егалітарності, тобто всі учасники в рівній мірі мають можливість представляти свої пропозиції; прагнення інклюзивності: якомога більше число стейкхолдерів слід залучати до консенсусного процесу прийняття рішень; розвиток партисипативності, тобто в процесі досягнення консенсусу слід активно залучати всіх учасників, які приймають рішення;

– консенсусне рішення є певною альтернативою таким традиційним управлінським рішенням як схвалення пропозиції більшістю голосів чи рішення “зверху – вниз”, на користь якої говорять такі переваги як: по-перше, залучення до процесу прийняття рішення всіх зацікавлених сторін, що надає більше можливостей для вирішення всіх потенційних проблем; по-друге, ефективна реалізація рішення: через урахування та, відповідно повагу до всіх зацікавлених сторін готується підґрунтя для більш тісної співпраці в реалізації консенсусного рішення; по-третє, позитивні групові відносини: співробітництво та сприятлива атмосфера в групі сприяє більшій згуртованості та розвитку міжособистісних взаємозв'язків у напрямку розв'язання конфлікту. Насамперед, важливим є точне відображення цінності природних ресурсів, а також екосистемних послуг, яке ускладнюється готовністю до ризику, яка, в свою чергу, є динамічною характеристикою, що змінюється в залежності від сприйманої суспільством і окремими стейкхолдерами цінності природних ресурсів (рис. 1) [7, с. 3].

Зокрема, мало дослідженим у сфері розв'язання екологічних конфліктів є парадокс Абіліна [2], сутність якого полягає в можливості прийняття хибного колегіального рішення: група людей, задля того, щоб «не розгойдувати човен» приймає рішення, що суперечить індивідуальним інтересам кожного з них. Із соціологічного погляду основною причиною даного парадоксу є те, що людина рідко чинить урзріз вчинкам групи, до якої вона належить.

Також близьким, у сенсі підриву ефективності прийняття управлінських рішень, до вище згаданого парадоксу є так званий «ефект хибного консенсусу» [16].

Даний ефект полягає в тому, що люди часто вбачають у думках інших схожість із власними думками, проте на практиці при розв'язанні конфліктів, зокрема, екологічних ситуація є протилежною: «скільки людей – стільки думок».

В основі моделювання консенсусу як процесу прийняття управлінських рішень, як правило, застосовується «східчастий» підхід; при цьому моделі різняться ступенем деталізації кроків, за якими здійснюється опис тієї чи іншої моделі.

Ми пропонуємо наступну модель екологічного консенсусу як процесу прийняття управлінських рішень щодо розв'язання екологічних конфліктів (рис. 2 – на основі рекомендацій у роботах [1, с. 15-17; 5, с. 300-310; 7, с. 1-7; 16]).

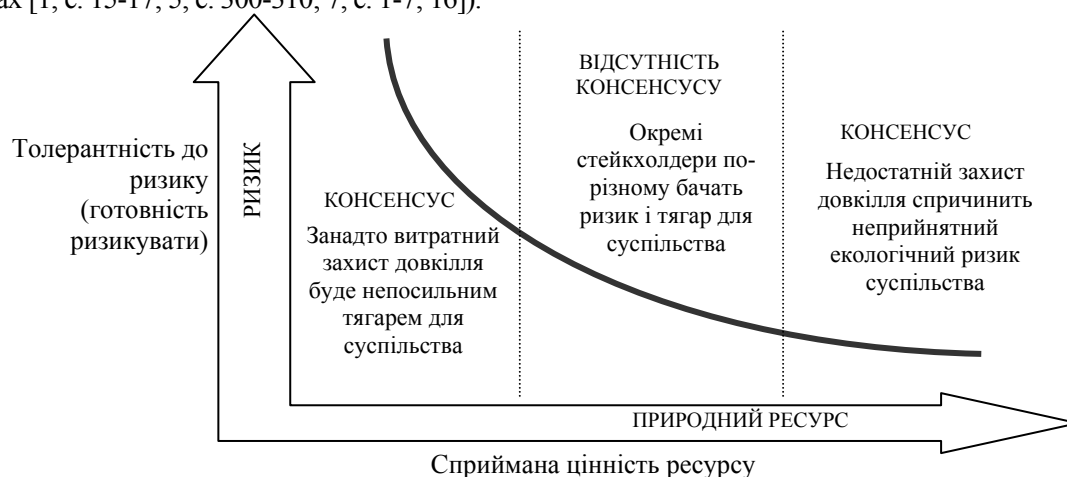

Рис. 1. Екологічний консенсус як розв'язання проблеми взаємозв'язку між толерантністю до ризику та цінністю природного ресурсу

Даний алгоритм є евристичним, проте завдяки тому, що майже на кожному його етапі може бути досягнутий консенсус, без завершення всього зображеного вище процесу, значно зростає його практична значущість.

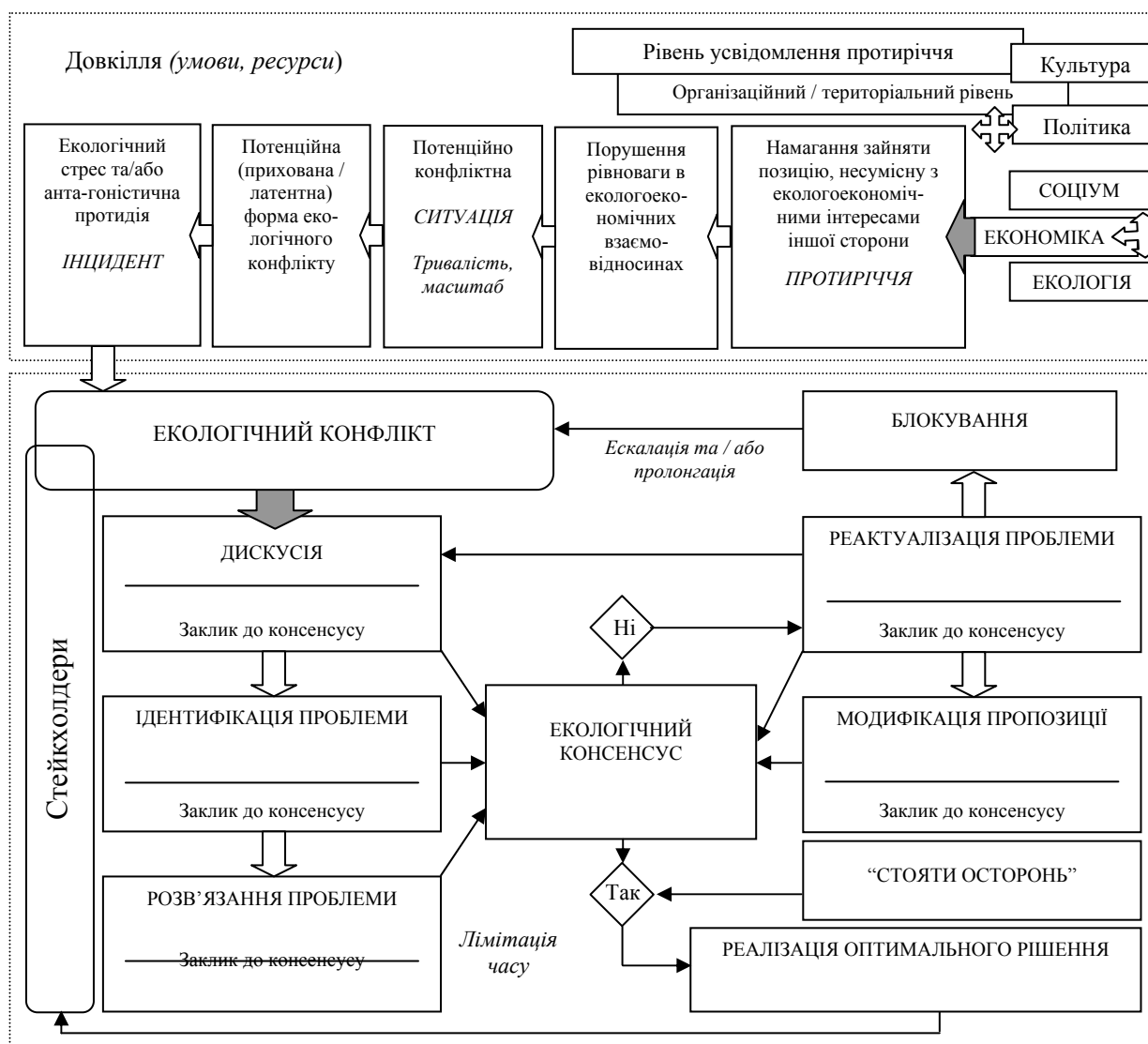

Рис. 2. Алгоритм дії механізму екологічного консенсусу

У надбудові на рис. 2 відображено передумови формування та зміст екологічного конфлікту.

Специфіка екологічних конфліктів полягає в необхідності врахування інтересів третіх осіб рівноправно по відношенню до економічних суб'єктів, дії яких, як правило, й спричиняють цей вид конфліктів. При такій постановці завдання, у випадку коли будь-який зі стейкхолдерів може в повній мірі відстоювати свої інтереси, оптимум вирішення екологічного конфлікту за своєю сутністю збігається з оптимумом Парето.

В свою чергу, при виборі методу розв'язання екологічного конфлікту принципу парето-оптимальності відповідає метод консенсусу. Тобто, на наш погляд, не зважаючи на той факт, що консенсусні рішення можуть потребувати значного часу, що в разі невдачі призведе до затягування, а то й навіть розгортання екологічного конфлікту, саме консенсус є одним із найбільш оптимальних методів вирішення конфліктних ситуацій в еколого-економічній сфері діяльності.

Економічний аспект механізму екологічного конфлікту відображено в рамках оцінки його ефективності (рис. 3 – на основі рекомендацій [17; 18]).

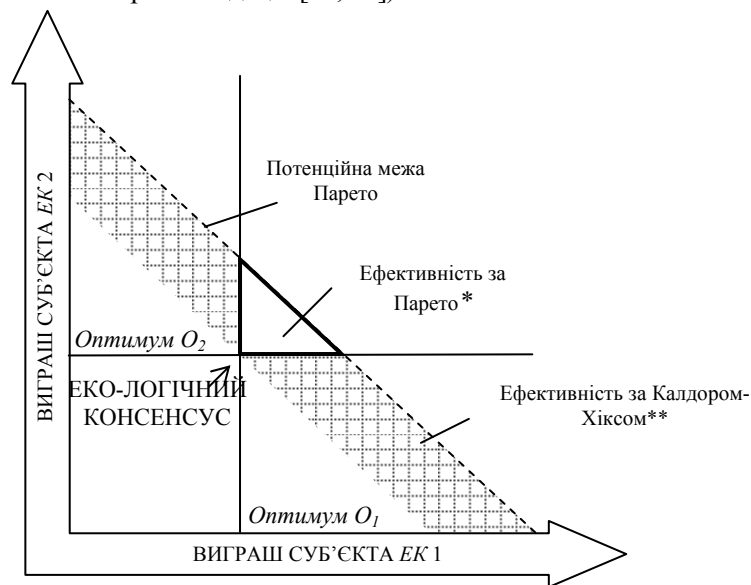

Рис. 3. Економічна ефективність екологічного консенсусу

*Величина сумарної ефективності діяльності суб'єктів – екологічного конфлікту (ЕК) відповідає

площі вказаного трикутника

**Величина сумарної ефективності – площа двох паралелепipedів із загальною

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: по-перше, екологічний консенсус у поєднанні з екологічним конфліктом є перманентним діалектичним чинником збалансованого економічного розвитку. По-друге, з теоретико-методологічних позицій екологічний консенсус як один із методів вирішення протиріч, насамперед, природно-ресурсних, в економіці, у порівнянні з іншими методами, наприклад, компромісом, веденням переговорів тощо, є найбільш наближеним до принципу парето-оптимальності, коли створюються передумови для врахування потреб та інтересів усіх зацікавлених сторін – учасників конфлікту; в більш реалістичній ситуації – задля компенсації «ідеалістичності» Парето-оптимуму – поле дії екологічного консенсусу відповідає критерію «квазіоптимуму» Калдора-Хікса, що є підґрунтям для більш широкого застосування консенсусного методу вирішення проблем в практичній площині еколого-економічних відносин. По-третє, при розгляді механізму дії екологічного консенсусу було обґрунтовано доцільність багатоетапності заклику до порозуміння між учасниками конфліктної ситуації, з метою лімітації часу проведення відповідних організаційних заходів із тим, щоб не допустити затягування екологічного конфлікту.

Подальші дослідження будуть присвячені формуванню організаційно-економічного механізму комплексного управління екологічними конфліктами, на основі прогностичної оцінки їх впливу на процеси суспільного розвитку в Україні.

Література

1. Butler C.T.L. On conflict and consensus : A handbook on formal consensus decisionmaking / C.T.L. Butler, A. Rothstein. – Takoma Park : Food Not Bombs Publishing, 2004. – 87 p.
2. Harvey J.B. The abilene paradox : The management of agreement /J.B. Harvey // Organizational dynamics. – 1974. – Vol. 3. – Issue 1. – P. 63–80.
3. McCollum S. Character education : managing conflict resolution /S. McCollum. – NY.: Chelsea House Publishers, 2009. – 136 p.
4. Pfetsch F.R. Verhandeln in Konflikten : Grundlagen, Theorie, Praxis / F.R. Pfetsch. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, GWV Fachverlage GmbH, 2006. – 226 p.
5. Schwarz G. Konfliktmanagement : Konflikte erkennen, analysieren, lösen / G. Schwarz. – Wiesbaden : Gabler, GWV Fachverlage GmbH, 2010. – 428 p.
6. Storbjörk S. Conflict or consensus: The challenge of integrating environmental sustainability into regional development programming / S. Storbjörk, K. Lähteenmäki-Smith, T. Hilding-Rydevik // European Journal of Spatial Development. – 2009. – №34. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до документу : www.nordregio.se/EJSD/refereed34.pdf.
7. Valuation of ecological resources : Integration of ecology and socioeconomics in environmental decision making / [Stahl R.G., Kapustka L.A., Munns Jr. W.R., Bruins R.J.F.]. – London : Taylor&Francis, 2008. – 231 p.
8. Петрусенко М.М. Актуалізація проблеми управління природно-ресурсними конфліктами в Україні / М.М. Петрусенко // Вісник ТНЕУ. – 2012. – №1. – С. 35–45.
9. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / [под ред. С.В. Степина]. – М.: Мысль, 2001. – Т.2. – 634 с.
10. Эдерсхейм Э. Лучшие идеи Питера Друкера / Э. Эдерсхейм; [пер. с англ.; под ред. А.А. Чернова]. – СПб.: Питер, 2008. – 384 с.
11. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере / В.И. Вернадский // Успехи современной биологии. – 1944. – №18, вып. 2. – С. 113–120.
12. Словник іншомовних слів / [за ред. О.С. Мельничука]. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.
13. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
14. Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер // Западно-европейская социология XIX-начала XX веков / [под ред. В.И. Добренькова]. – М.: Международный Университет Бизнеса и Управления, 1996. – С. 455–491.
15. Политика. Толковый словарь / [Д. Андерхилл, С. Барретт, П. Бернелл, П. Бернем, и др.]; под общ. ред. И.М. Осадчей. – М.: «ИНФРА-М», Изд-во «Весь Мир», 2001. – 614 с.
16. Consensus decision-making // Wikipedia, 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до документу : http://en.wikipedia.org/wiki/Consensus_decision-making.
17. Kaldor N. Welfare propositions in economics and interpersonal comparisons of utility / N. Kaldor // The Economic Journal. – 1939. – Vol. 49. – №195. – P. 549-552.
18. Kaldor-Hicks efficiency // Wikipedia, 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до документу: http://en.wikipedia.org/wiki/Kaldor-Hicks_efficiency.

Рецензент докт. екон. наук, професор О.Ф. Балацький

502.33

*Сербов Н.Г., к.геогр.н., доцент,
Одесский государственный экологический университет*

ВЛИЯНИЕ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ЭКОНОМИКУ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ НА ТЕРРИТОРИИ ВОДНЫХ БАССЕЙНОВ

Современный этап социально-экономического развития Украины объективно предопределяет необходимость обоснованного экономического анализа теоретических концепций и практических моделей организации природопользования. Наибольшее внимание привлекают такие аспекты природопользования как экономические ущербы от ухудшения качества жизни в результате загрязнения окружающей среды, рациональность и экономическая эффективность использования природных ресурсов при осуществлении производственно-хозяйственной деятельности. К настоящему времени имеется ряд публикаций, в которых рассматриваются проблемы экономного расходования природных и энергетических ресурсов, влияния развития производственной и хозяйственной деятельности на состояние природной среды [1-3].